14/08/2023

Έθιμα του Δεκαπενταύγουστου

/ Παράδοση

Η εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (15 Αυγούστου) αποτελεί βασικό εορτολογικό σταθμό για την παραδοσιακή θρησκευτική συμπεριφορά του ελληνικού λαού. Ο φιλόθρησκος λαός μας, που τιμά λατρευτικά την Παναγία ως μητέρα, καταφυγή και σκέπη του γένους των ανθρώπων, συγκινείται βαθύτατα από τον θάνατό της, γι' αυτό και απεικονίζει το γεγονός σε πλήθος τοιχογραφιών και φορητών εικόνων, στις οποίες η Παναγία, εν μέσω των Αποστόλων, παραδίδει την ψυχή της στα χέρια του Χριστού.

Στην ίδια μάλιστα εικονογραφική παράδοση, απεικονίζεται και η τιμωρία του ιερόσυλου Ιεχωνία, του οποίου τα βέβηλα χέρια απέκοψε άγγελος Κυρίου, όταν θέλησε να τα απλώσει πάνω στο νεκρό σώμα της Παναγίας [2].

Έχοντας προετοιμαστεί ψυχολογικά και θρησκευτικά, με την δεκαπενθήμερη νηστεία και την καθημερινή συμμετοχή στις παρακλήσεις, που ψάλλονται σε όλους τους ναούς, ο λαϊκός άνθρωπος φτάνει στην εορτή της Κοιμήσεως με αισθήματα χαρμολύπης, που τον κάνουν να την παρομοιάζει με το Πάσχα, ονομάζοντάς την μάλιστα «Πάσχα του καλοκαιριού». Κατά τον πανηγυρικό εσπερινό της παραμονής, σε πολλούς ελληνικούς τόπους στολίζουν και επιτάφιο της Παναγίας, τον οποίο περιφέρουν, όπως και τον επιτάφιο του Χριστού την Μεγάλη Παρασκευή, στο τέλος του εσπερινού ή την επομένη, μετά την πανηγυρική θεία λειτουργία της κυριώνυμης ημέρας. Έχουν συνταχθεί μάλιστα και τρεις στάσεις ειδικών ποιητικών αντιφώνων, που ψάλλονται κατά τον «Επιτάφιο της Παναγίας», ως παραλλαγή του επιτάφιου θρήνου της Μεγάλης Παρασκευής.

Το έθιμο αυτό, που ξεκίνησε από τους Αγίους Τόπους και στα καθ’ ημάς από την ιερή νήσο Πάτμο, που με την περίπυστη μονή του αγίου Ιωάννου του Θεολόγου αποτέλεσε για αιώνες τον πνευματικό φάρο του Αιγαίου, σήμερα τελείται σε πολλούς ελληνικούς, νησιωτικούς κυρίως, τόπους (Ικαρία, Σάμος, Κίμωλος, Σαντορίνη, Κύθηρα, Ιθάκη, Παξοί, Κέρκυρα κ.ά.), και συνεχώς επεκτείνεται και σε άλλες ελληνικές περιοχές. Η διαπιστωμένη αγάπη του λαϊκού ανθρώπου για τις τελετουργικές μορφές και η σεβαστική αφοσίωση του λαού μας στην Παναγία ευνοούν αυτήν την εξάπλωση, που κάθε χρόνο λαμβάνει και μεγαλύτερες διαστάσεις [3].

Σύμφωνα με το συναξάρι της εορτής, οι Απόστολοι έθαψαν την Παναγία στον κήπο της Γεσθημανή, αργότερα όμως άνοιξαν τον τάφο για να προσκυνήσει κάποιος καθυστερημένος μαθητής και είδαν ότι το σώμα έλειπε, καθώς είχε μεταστεί στους ουρανούς. Κατά την λαϊκή παράδοση, λίγο πριν από τον θάνατό της η Παναγία ζήτησε από τον αρχάγγελο Μιχαήλ να της δείξει τις τιμωρίες των αμαρτωλών στον Κάτω Κόσμο. Οι εντυπώσεις της περιγράφονται στο λαϊκό έργο «Αποκάλυψις της Θεοτόκου»[4], που γνώρισε μεγάλη διάδοση, ως λαϊκό ψυχωφελές ανάγνωσμα, στον ελληνικό λαό.

Η Κοίμηση της Θεοτόκου εορτάζεται σε όλους τους ελληνικούς τόπους, ξεχωρίζουν όμως τα αιγαιοπελαγίτικα προσκυνήματα της Παναγίας, ανάμεσα στα οποία διακεκριμένη θέση κατέχουν η θαυματουργή Παναγία της Τήνου, η Εκατονταπυλιανή της Πάρου, η Παναγία της Αγιάσου και η Παναγία της Πέτρας στην Λέσβο, η Παναγία του Κύκκου της Κύπρου και η Παναγία η Σπηλιανή στην

Νίσυρο [5]. Κοντά σ’ αυτά το παλλάδιο των Ποντίων, η Παναγία η Σουμελά στο Βέρμιο, η Εικοσιφοίνισσα του Παγγαίου, αλλά και οι Παναγίες στο Καταφύγι Κοζάνης, στην Σιάτιστα, στην Βλάστη και στην Σαμαρίνα [6], συμπληρώνουν τον αστερισμό της αυγουστιάτικης τιμής στην Μητέρα του Θεανθρώπου Χριστού και όλων των ανθρώπων, όπου γής. Μόνο στον ελλαδικό χώρο, περίπου εκατόν είκοσι είναι τα μοναστήρια τα αφιερωμένα στην Κοίμηση της Θεοτόκου, ενώ πολλές και ποιητικότατες είναι οι επωνυμίες που ο πιστός λαός μας αφιερώνει στην Παναγία. Αξίζει ίσως εδώ να αναφερθεί και η τιμή της Παναγίας στο Μαρκόπουλο της Κεφαλονιάς, όπου εμφανίζονται, κάθε Δεκαπενταύγουστο, τα ιδιόμορφα φιδάκια της Παναγίας, άκακα και ευλογημένα, που εξαφανίζονται μέρες μετά την γιορτή, για να επανέλθουν τον επόμενο χρόνο [7].

Σε πολλές ελληνικές περιοχές μαρτυρούνται τελετουργικές ζωοθυσίες (κουρμπάνια) για την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, από τα σφάγια των οποίων συχνά παρασκευάζεται φαγητό, που διανέμεται στους προσκυνητές και τους πανηγυριστές [8]. Στους Λειψούς πάλι, η ζωντανή παρουσία της Παναγίας εκδηλώνεται με το άνθισμα μικρών άσπρων κρίνων, από ξερά κλωνάρια που είναι τοποθετημένα μέσα στην εικόνα της, και τα οποία θαυματουργικά ανθίζουν μία φορά τον χρόνο, κατά την αυγουστιάτικη πανήγυρη. Όπως σημειώνει ο Γ. Α. Μέγας, την ημέρα αυτή συνήθιζαν να συνάπτουν συμφωνίες οι τσελιγκάδες με τους πιστικούς, ενώ εθιμικά καθιερωμένη ήταν η αργία και το «απολυσιό», η ελεύθερη δηλαδή είσοδος σε αμπέλια και κήπους [9]. Οι πανηγυρικές λατρευτικές εκδηλώσεις συνεχίζονταν και κατά την απόδοση της εορτής, που ο λαός ονομάζει «Εννιάμερα της Παναγίας» (23 Αυγούστου), μεταφέροντας στον κόσμο των αγίων έθιμα και συνήθειες της δικής του εθιμοταξίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Βλ. Μ. Γ. Βαρβούνης, Λαϊκή λατρεία και θρησκευτική συμπεριφορά των κατοίκων της Σάμου, Αθήνα 1992, σ. 165.
2. Δ. Σ. Λουκάτος, Τα καλοκαιρινά, Αθήνα 1981, σ. 116.11.
3.Ανδρ. Νομικός, «Έθιμα του Δεκαπενταύγουστου στα χωριά της Σαντορίνης (ο επιτάφιος της Παναγίας)», Ελληνική Τέχνη 8 (1972), σ. 169-170.
4. Ν. Γ. Πολίτης, Νεοελληνική Μυθολογία 2:1. Εν Αθήναις 1874, σ. 375-389.
5. Λεπτομέρειες βλ. στο αναλυτικό έργο του Ν. Α. Κεφαλληνιάδη, Η λατρεία της Παναγίας στα ελληνικά νησιά 1-2, Αθήνα 1990-1991.
6. Βλ. το έργο του Ν. Α. Κεφαλληνιάδη, Η λατρεία της Παναγίας στην στεριανή Ελλάδα, Αθήνα 1993.15.
7. Γ. Ν. Αικατερινίδης, «Τα φιδάκια της Παναγίας στην Κεφαλλονιά (η εθιμική διάρκεια ενός λατρευτικού φαινομένου)», Λαογραφία 35 (1987-1989), σ. 321-331.

8. Γ. Ν. Αικατερινίδης, Νεοελληνικές αιματηρές θυσίες. Λειτουργία-μορφολογία-τυπολογία, Αθήναι 1979, σ. 93-96.
9. Γ. Α. Μέγας, Ελληνικαί εορταί... ό.π., σ. 230.

Πηγή: pemtousia.gr (απόσπασμα από το κείμενο του Μ. Γ. Βαρβούνη, Καθηγητή Λαογραφίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης)